

**Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených
Olomouc 2004**

N Á V R H

**vzdělávacího modulu pro obecnou část vzdělávání vedoucích úředníků
k problematice zdravotního postižení
(§ 27 zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků)**

Typ vzdělávacího modulu

Vzdělávání vedoucích úředníků a vedoucích úřadů krajů, magistrátních měst, obcí s rozšířenou působností a ostatních obcí

Název vzdělávacího modulu :

Občané se zdravotním postižením a veřejná správa – kompetence vedoucích úředníků

Obecná charakteristika vzdělávacího modulu

Program je uvedením do problematiky zvykově trvale přiřazované výhradně do rezortu sociální a zdravotní péče. Komplexní řešení problematiky zdravotního postižení na celostátní, regionální i místní úrovni je však jednoznačně záležitostí procházející napříč řadou kompetenčních oblastí státní správy a samosprávy a nelze ji účelně řešit izolovaně v rámci jednoho rezortu. Efektivní, smysluplné a hospodárné řešení problematiky má nadrezortní charakter. Nutným předpokladem je dostatečná znalost mezioborových souvislostí a jejich pochopení odpovědnými vedoucími pracovníky s cílem překonat zakořeněný resortismus. Témata zdravotního postižení jsou - vyjma rezortů sociální a zdravotní péče, případně rezortu školství - vnímána ve veřejné správě jako marginální a okrajová, jsou podceňována, přičemž se dotýkají značné části občanů se zdravotním postižením v ČR - cca 10%. Veřejná správa jako celek má rozhodující význam a odpovědnost při zajišťování jejich životních podmínek a kvality života.

S ohledem na potřebu systémového řešení a rovněž v souvislosti se vstupem ČR do EU jsou v posledních letech přijímána opatření vedoucí k postupné změně náhledu na tuto oblast zejména ve vztahu k lidským právům. Opatření se dotýkají zvyšování mobility (doprava, stavby, informace), trhu práce, vytváření rovných příležitostí, antidiskriminační legislativy, integrace, prevence sociální exkluze ad.

Vzdělávací modul je koncipován tak, aby vedoucí úředníci získali v koncentrované podobě základní komplexní vhled do problematiky zdravotního postižení potřebný jednak pro zkvalitnění výkonu veřejné správy ve vztahu k této skupině občanů a posílení důvěry občanů vůči úřadům, a jednak ke zkvalitnění pracovních podmínek a přístupu vůči zaměstnancům ve veřejné správě, kteří mají zdravotní postižení. Témata modulu úzce souvisí a navazují na vzdělávací moduly v rámci obecné části vzdělávání vedoucích úředníků - zejména v oblasti managementu ve veřejné správě (řízení, role vedoucího úředníka, vedení pracovních týmů, personalistika), efektivní komunikace a předcházení konfliktům, řízení informací ve veřejné

správě (podmínky jejich dostupnosti a využívání), komunikace s veřejností, kultura jednání zaměstnanců úřadu, etika ve veřejné správě.

Specifická charakteristika vzdělávacího modulu

Cílová skupina:	Vedoucí úředníci a vedoucí úřadů územních samosprávných celků
Cíle:	<p>Specifické cíle: orientovat vedoucí pracovníky v oblasti postupující změny přístupu státní politiky a politiky EU vůči občanům se zdravotním postižením od modelu „občan se zdravotním postižením jako objekt sociální péče“ k pojetí „občan se zdravotním postižením jako subjekt lidských práv“, s důrazem na kompetence, vedení, řízení, koordinaci a kontrolní činnost vedoucích pracovníků v oblasti aktivit úřadu zaměřených na prevenci diskriminace a zajišťování rovného přístupu k občanům se zdravotním postižením.</p> <p>Obecné cíle : zkvalitnění výkonu veřejné správy ve vztahu k této skupině občanů, posílení důvěry občanů vůči úřadům, prevence diskriminace, zkvalitnění pracovních podmínek a přístupu vůči zaměstnancům ve veřejné správě, kteří mají zdravotní postižení.</p>
Obsah:	Česká společnost a fenomén zdravotního postižení. Oblasti nerovného postavení občanů se zdravotním postižením. Právní prostředí v ČR a EU. Veřejná správa a zdravotní postižení. Odpovědnosti a kompetence vedoucího úředníka. Úvod ke komunikaci (veřejnost / zaměstnanci se zdravotním postižením) – specifiká.
Forma a metody:	Přednáška
Klíčová slova:	Rovné příležitosti, lidská práva, diskriminace, antidiskriminační legislativa, mobilita, přístupnost prostředí, přístupnost informací, přístupnost k veřejným službám, bariéry (architektonické, informační, psychosociální), úpravy prostředí
Časový rozsah:	5 hod.
Způsob ukončení a certifikace:	Závěrečná diskuse, osvědčení o absolvování

I. OBSAH VZDĚLÁVACÍHO MODULU

A. Česká společnost a fenomén zdravotního postižení

Úvod do problematiky

- Objasnění pojmu „zdravotní postižení“
 - pojetí zdraví a nemoci
 - typologie, terminologie a problematika legislativního vymezení pojmu.
- Sociálně kulturní pojetí zdravotního handicapu, sociologie handicapu.

- Historické aspekty přístupu majoritní společnosti k lidem se zdravotním postižením.
- Předsudky, stereotypy.
- Současná sociální akceptace minority lidí se zdravotním postižením.
- Socializace, integrace, inkluze.
- Socioekonomické aspekty zdravotního postižení
 - statusové skupiny, sociálně ekonomický status, sociální mobilita,
 - subjektivní a objektivní determinanty života se zdravotním postižením.
- Obraz zdravotního postižení v médiích a v reklamě.

B. Oblasti, ve kterých je v ČR postavení osob se zdravotním postižením nerovné

- Mobilita osob se zdravotním postižením (architektonické, orientační, informační bariéry), přístupnost
 - svoboda pohybu – základní lidské právo
 - přístupnost staveb,
 - přístupnost dopravy,
 - přístupnost informací, právo občana na informace, transparentnost informací (komunikační technologie, alternativní způsoby zajištění přístupnosti informací některým skupinám občanů se zdravotním postižením).
- Školství, vzdělávání
 - tradiční vzdělávání v ČR – speciální školství,
 - vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu – integrace,
 - specifika potřeby celoživotního vzdělávání u osob se zdravotním postižením,
 - vzdělávání jako podmínka prevence sociální exkluze.
- Zaměstnávání
 - formy podpory - aktivní politika zaměstnanost,
 - pracovně právní vztahy.
- Zdravotní péče
 - mezinárodní klasifikace zdravotního postižení MKF/ICDH,
 - specifika zdravotní péče poskytované lidem se zdravotním postižením,
 - etické otázky ve zdravotnictví.
- Sociální péče, sociální služby
 - sociální reforma,
 - změna postavení uživatele sociální služby,
 - transformace sociální péče, sociální reforma,
 - bydlení, územní plány.
- Kultura
 - přístupnost kulturních zařízení,
 - specifické aktivity pro zpřístupnění uměleckých děl.
- Přístupnost k veřejným službám – bankovníctví, pojišťovnictví, přístup ke zboží, design for all (Universal design).

C. Právní prostředí v ČR a EU ve vztahu k problematice zdravotního postižení

- Lidská práva, sociální práva, přístupnost k veřejným službám, rovné příležitosti.
- Diskriminace osob se zdravotním postižením
 - vysvětlení pojmu „diskriminace přímá“,
 - vysvětlení pojmu „diskriminace nepřímá“.
- Politika inkluze v EU, právní úprava v ES/EU a Radě Evropy
 - Charta základních práv EU,
 - Amsterodamská smlouva,
 - Směrnice Rady EU 2000/78/ES, kterou se stanoví rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, příprava směrnice o zákazu diskriminace osob se zdravotním postižením,
 - Disability Discrimination Act 1995 (Velká Británie).
- Situace mimo Evropu
 - Hnutí Independent Living - 70. léta 20. stol.,
 - American Disability Act, (ADA) Zákon o zdravotně postižených. Američanech, USA 1991,
 - Standardní pravidla vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením, OSN 1993.
- Legislativa v ČR
 - Ústava ČR,
 - Listina základních práv a svobod,
 - příprava antidiskriminačního zákona v ČR.
- Základní vnitrostátní dokumenty
 - Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním Postižením,
 - Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením
 - Krajské plány vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením
 - Národní rozvojový plán Mobility pro všechny – program zvyšování bezpečnosti dopravy
- Institucionální mechanismy v ČR pro zlepšení postavení občanů se zdravotním postižením ve společnosti
 - na úrovni vlády ČR
Vládní výbor pro zdravotně postižené občany
 - na úrovni parlamentu
Poslanecká sněmovna :
Výbor pro sociální politiku a zdravotnictví,
Podvýbor pro zdravotně postižené a občany se sníženou pracovní schopností
Senát :
Výbor pro zdravotnictví a sociální politiku
Podvýbor Výboru pro zdravotnictví a sociální politiku pro rovnoprávné uplatnění občanů se zdravotním postižením
 - na úrovni rezortních ministerstev MŠMT, MPSV, MDS, MZ
 - na úrovni krajů

- na úrovni sdružení obcí
Komise pro zdravotně postižené občany Svazu měst a obcí České republiky
- úloha Národní rady zdravotně postižených ČR při obhajobě práv a zájmů občanů se zdravotním postižením v ČR
- Instituce v Evropě – European Disability Forum (EDF)
- Instituce ve světě – Rehabilitation International; Disabled People's International (DPI)

D. Veřejná správa a zdravotní postižení

- Reforma veřejné správy
 - princip subsidiarity – změna formy vlivu státu
 - zvýšení dvojí odpovědnosti : orgánů veřejné správy a občanské odpovědnosti
 - zvýšení počtu občanů se zdravotním postižením na úřadech jako důsledek transformace ústavních typů služeb (život v přirozeném prostředí)
- Vztah veřejná správa a občané se zdravotním postižením v podmínkách spojeného modelu výkonu veřejné správy
Samostatná a přenesená působnost - efektivita správních řízení a jednání mimo správní řízení
- Pozice občana se zdravotním postižením v prostředí veřejné správy
 - občan se zdravotním postižením jako objekt výkonu veřejné správy – klient
 - občan se zdravotním postižením jako subjekt prostředí úřadu – zaměstnanec, uchazeč o zaměstnání (na stejné pozici, v pozici nadřízeného pracovníka, v pozici podřízeného pracovníka)
- Role organizací osob se zdravotním postižením
 - změna postavení organizací v kontextu reformy veřejné správy,
 - rozhodování „od stolu“ verus zapojování veřejnosti
 - moderní pojetí demokracie státu – veřejná správa jako služba společnosti a jejím občanům
 - občanská participace na rozhodování veřejné správy, posílení vztahu veřejná správa – občané, aktivní občanství

E. Odpovědnosti a kompetence vedoucích úředníků územních samosprávných celků ve vztahu k problematice zdravotního postižení

- zveřejňování informací způsobem umožňujícím dálkový přístup
- zajištění dostupnosti informací pro všechny skupiny občanů, bezbariérová přístupnost webových stránek, elektronické podatelny,
- vydávání vnitřních předpisů úřadu (pravidla jednání zaměstnanců úřadu s veřejností, systémový přístup v oblasti kontaktu s veřejností, individuální přístup se zřetelem na potřebu obvykle delšího časového plánu na jednání)
- vzdělávání úředníků na úřadu
- znalost zásad efektivní komunikace s minoritou občanů se zdravotním postižením,
- znalost způsobů získávání a předávání informací této skupině občanů

- předcházení konfliktům, ochrana zaměstnance úřadu před stresujícími momenty nezvládnuté komunikace
- dostatečná informovanost ostatního (servisního) personálu o základech komunikace s některými skupinami občanů se zdravotním postižením s důrazem na místo prvního kontaktu - vrátnice, recepce, ostraha, mzdová agenda, řidiči apod.
- řídicí, koordinační, kontrolní činnost při vedení aktivit souvisejících s problematikou zdravotního postižení na úřadu
- kultura jednání zaměstnanců úřadu, image úřadu
- osobní příklad vedoucích úředníků v dodržování vysokých standardů etického jednání
- pravidlo rovného přístupu ke všem fyzickým a právnickým osobám, Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě
- zajištění přístupnosti veřejné služby versus bariéry na úřadu - architektonické, orientační, informační, komunikační
- zajištění úprav prostředí úřadu ve vztahu k veřejnosti i k zaměstnancům úřadu se zdravotním postižením jako prevence jejich diskriminace

F. Úvod ke komunikaci – specifika

- neznalost specifických potřeb při kontaktu s některými skupinami osob se zdravotním postižením jako příčina redukce informací, neúplnosti informací podávaných zaměstnancem úřadu
- znalost zásad komunikace jako prostředek zvýšení efektivity správních řízení a jednání mimo správní řízení
- znalost zásad komunikace jako prostředek zvyšování důvěry v úřady
- znalost zásad komunikace jako posílení důstojnosti občanů se zdravotním postižením
- psychologická problematika kontaktu s některými skupinami občanů se zdravotním postižením – vliv na osobnostní postoje zaměstnanců úřadu

Specifika komunikace s některými skupinami osob se zdravotním postižením

- Tři pilíře kontaktu a komunikace s lidmi se zdravotním postižením
- Specifické komunikační systémy osob se zdravotním postižením
- Specifické komunikační techniky s lidmi se zdravotním postižením

Občané se sluchovým postižením

- pravidla pro umožnění efektivního odezírání
- ostatní formy komunikace a komunikačních prostředků
- úprava prostředí pro komunikaci
- jednání za přítomnosti tlumočnicka znakové řeči
- jednání ve skupině
- úrava při komunikaci
- opatření v rámci jednání velkých skupin – akce pro veřejnost
- sdělné grafické orientační systémy na úřadu, zásady pro jejich zpracování

Občané se zrakovým a kombinovaným postižením

- pravidla prvního kontaktu, oslovení, podání ruky, nabídka pomoci
- zásady bezpečného průvodcovství (s jednotlivcem, ve skupině)

- jednání v přítomnosti průvodce
- formy zápisu a předávání informací (zvětšený tisk, braillovský zápis, akustická forma zápisu)
- problematika podpisu listin nevidomými

Občané s poruchou hybnosti

- pozice účastníků jednání při ústní komunikaci s uživateli ortopedického vozíku
- zorný úhel kontaktu, pozice těla
- zásady bezpečné manipulace s ortopedickým vozíkem
- formy zápisu a předávání informací

Občané s mentálním postižením

- poskytnutí delšího časového prostoru pro odpověď
- trpělivost v jednání
- jednoduché slovní formulace
- problematika omezení/zbavení způsobilosti k právním úkonům

II.

VYBRANÉ EXISTUJÍCÍ DOKUMENTY, LEGISLATIVA, PUBLIKACE A OSTATNÍ INFORMAČNÍ ZDROJE V ČESKÉM JAZYCE

k tématům ve výše uvedené osnově

A. Česká společnost a fenomén zdravotního postižení

Kol. autorů *Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*. Praha : Úřad vlády 2003
Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením

Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením.

Kol. autorů : *Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*. Praha : Úřad vlády 2003

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie handicapu*. Liberec : Technická univerzita 2003

NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. Praha : Portál 2000

TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti*. Praha : Univerzita Karlova 2000

Velký sociologický slovník. Praha : Univerzita Karlova 1996

Internetové zdroje:

www.infoposel.cz

www.muzes.cz

www.gong.cz

www.krizovatky.cz

www.vlada.cz

www.mvcr.cz

www.internetporadna.cz

www.braillnet.cz

www.handicaphelp.cz

www.nrzp.cz

www.mpsv.cz

www.sons.cz

B. Oblasti, ve kterých je v ČR postavení osob se zdravotním postižením nerovné

Mobilita, přístupnost

Přístupnost staveb:

FILIPIOVÁ, D. *Projektujeme bez bariér*. Praha : MPSV 2002

Sborník mezinárodní konference Bezbariérové životní prostředí pro všechny konané ve dnech 16. – 18. 2003 v Novém Městě na Moravě

Zákon č. 20/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace

Přístupnost dopravy:

Zákon č. 266/1994 Sb., o drahách, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška MDS č. 175/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní dopravu a silniční dopravu

Vyhláška č. 173/1995 Sb., kterou se vydává dopravní řád drah

Vyhláška MDS č. 100/1995 Sb., řád určených technických zařízení

Vyhláška 177/1995 Sb., stavební a technický řád drah

Vyhláška MDS č. 223/1995 Sb., o způsobilosti plavidel k provozu na vnitrozemských pozemních cestách

Přístupnost informací

Zákon č. 366/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči

Rozhodnutí o e-Inclusion – využívání možností informační společnosti pro sociální inkluzi

Pavidla WAI (Web Accessibility Initiative – Iniciativa pro bezbariérový web)

Standardy mezinárodního konsorcia W3C vydávané pro oblast webových technologií

Projekty informačních systémů jízdních řádů pravidelné dopravy – projekt Ministerstva dopravy a spojů (Úprava internetové aplikace „Celostátní informační systém jízdních řádů“); projekt Hl. m. Prahy (Úprava samoobslužného stojanu Dopravního informačního systému)

Školství, vzdělávání

Statistiky MŠMT, ČSÚ

Zákon č. 29/1984 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 132/2000 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství

Vyhláška č. 127/1997 Sb. o speciálních školách

MICHALÍK, J. *Školská legislativa-dokumenty*. Olomouc : Univerzita Palackého 2003

MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí postižením*. Olomouc : Univerzita Palackého 1999

Zaměstnávání

Statistiky MPSV, ČSÚ

Zákoník práce č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 115/1992 Sb., o provádění pracovní rehabilitace občanů se změněnou pracovní schopností
Směrnice č. 2000/78/ES zakládající obecný rámec pro rovné zacházení a zaměstnání a povolání

Zdravotní péče

Zákon č. 20/1987 Sb., o péči a zdraví lidu

Úmluva o ochraně lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny

Rotter, H. *Důstojnost lidského života. Základní otázky lékařské etiky*. Praha : Vyšehrad 1999

Sociální péče, sociální služby

Analýza sociálně ekonomické situace osob se zdravotním postižením a návrhy na další postup v této oblasti, Zpráva o projektu HS66/01, Praha: Socioklub, 2001

HUTAŘ, J.: Sociálně právní minimum pro zdravotně postižené : leden 1996 Praha : Sdružení zdravotně postižených v ČR, 1996

Kol. autorů: Posuzování úrovně invalidity ve vybraných evropských zemích- Účinnost dávek pro zdravotně postižené, Praha: Socioklub, 1998.

Kvalita sociálních služeb v domovech pro občany se zdravotním postižením : metodika hodnocení Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003

Sešity pro sociální politiku – obce, města, regiony a sociální služby“, Praha: Socioklub, 1997. Statistiky MPSV, ČSÚ

TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. Praha : Portál 2002

Zákon 102/1992 Sb., zákon č. 509/1991 Sb.

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 463/1991 Sb. o životním minimu

Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Kultura

STRAKA, J. Přístupnost kulturních památek pro osoby se sníženou schopností pohybu a orientace. In Bezbariérové prostředí pro všechny, Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 16. – 18. září 2003 v Novém Městě na Moravě

C. Právní prostředí v ČR a EU ve vztahu k problematice zdravotního postižení

Ústavní zákon ČR č. 1/1993 Sb., v platném znění, Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/ 1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva)

Všeobecná deklarace lidských práv

Charta základních práv EU

Amsterodamská smlouva

Madridská deklarace

KOMENDA. a kol. *Legislativa ve vztahu ke zdravotně postiženým v Evropské unii a radě Evropy*. Olomouc : Univerzita Palackého 2002.

JESENSKÝ, J. *Prostor pro integraci*. Praha : Comenia Consult 1993

D. Veřejná správa a zdravotní postižení

Kol. autorů : *Etika veřejné správy na místní úrovni*. Praha : Ministerstvo vnitra 2003

Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě

Usnesení vlády č. 270/2001 ke kodexu etiky zaměstnanců ve veřejné správě

Kopřiva, K. Lidský vztah jako součást profese

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů

E. Odpovědnosti a kompetence vedoucího úředníka

Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků

Zákon č. 129/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích

Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě

F. Úvod ke komunikaci – specifika

KACANU, E. *J sme inva-lidé*. Praha : Mutabene 2002

KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese, Praha: Portál,2000.

KŘIVOHLAVÝ, J. Jak si navzájem lépe porozumíme, Praha: Svoboda, 1988

KŘIVOHLAVÝ, J. Konflikty mezi lidmi, Praha: Portál,2002

STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám aneb odezírání je nejisté umění*. Praha : Ministerstvo zdravotnictví 1998

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha : Portál 2000

MURPHY, R.F. *Umlčené tělo*. Praha 2001

III.

SLOVNÍČEK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Design for all (Universal design)

Princip komplexního plánování. Prikazuje položit sopti každém řešení, které se týká lidí, otázku, zda navržené řešení vyhovuje i osobám s omezenými možnostmi pohybu či orientace a v jejich zájmu řešení modifikovat – změna od konstruování „ekonomických a sociálních opatření pro některé“ ke konstrukci „přizpůsobitelného prostředí pro všechny“.

Diskriminace

Postoje a způsoby chování, kterými jsou znevýhodňováni nebo ponižováni lidé na základě své příslušnosti k určité skupině. Odmítání práva na rovný přístup bez ohledu na osobní vlastnosti

člověka pouze na základě jeho připsaných charakteristik ; např. jeho rasy, pohlaví, věku, sociálního původu, příslušnosti k určitému regionu.

Diskriminace pozitivní

Politická opatření zvýhodňující v určitých oblastech (vzdělání, zaměstnanost) takové sociální skupiny, které byly v minulosti znevýhodněny (ženy, etnické skupiny). Alternativním pojmem je „afirmativní akce“. Stoupenci pozitivní diskriminace poukazují na to, že existují struktury nerovnosti a četné sociální stereotypy, které je možno překonat pouze vytvořením rovnosti příležitostí s historicky privilegovanými skupinami. Koncept pozitivní diskriminace je kontroverzní a jeho odpůrci poukazují na to, že mnohdy vytváří novou nespravedlnost a nerovnost.

Etický kodex pracovníků veřejné správy

Plným názvem „Kodex etiky zaměstnanců veřejné správy“ schválený usnesením vlády č. 270 ze dne 21.3.2001. Účelem tohoto kodexu je podporovat žádoucí standardy chování zaměstnanců ve veřejné správě a informovat veřejnost o chování, jež je oprávněna od zaměstnanců ve veřejné správě očekávat. Základními hodnotami, které má každý zaměstnanec veřejné správy ctít a vytvářet tak základ pro vybudování a udržení důvěry veřejnosti, jsou zákonnost při rozhodování a rovný přístup ke všem fyzickým i právnickým osobám. Zaměstnanec veřejné správy má zájem na efektivním výkonu veřejné správy, a proto si dalším vzděláváním prohlubuje svou odbornost.

Handicap

Představuje ztrátu nebo omezení příležitosti účastnit se života společnosti na stejné úrovni jako ostatní. Termín označuje konflikt osoby s postižením a prostředí. Jeho účelem je položit důraz na nedostatky v prostředí i v mnoha organizovaných aktivitách ve společnosti, např. informacích, komunikaci a vzdělávání, které zabraňují osobám se zdravotním postižením, aby se zapojily za vyrovnaných podmínek.

Inkluze

Vyšší stupeň integrace lidí se zdravotním postižením nebo jinak znevýhodněných do společnosti a jejich institucí. Při inkluzi se připouští, že integrovaný člověk s těžkým zdravotním postižením nebude ani při zvláštních opatřeních schopen dosahovat stejné míry fungování nebo výkonu jako člověk bez postižení – rozhodujícím důvodem pro inkluzi je subjektivní přínos plynoucí z ní pro člověka s postižením. Požaduje se změna pohledu od „i odlišné lidi jsme povinni brát mezi sebe“ k novému postoji „každý z nás je nějak odlišný, každý potřebuje a má právo na individuální přístup“.

Integrace

V užším smyslu zařazování lidí s postižením do majoritní společnosti, snižování hendikepu, tj. dopadů postižení na jeho nositele (mainstreaming).

Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením

Národní dokument připravovaný jako svého druhu reakce na přijetí Standardních pravidel vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením (OSN). Jedná se o usnesení

vlády, které v několika oblastech stanoví konkrétní úkoly v jednotlivých oblastech (resortech) společenského života. V období 90. let do současnosti byly přijaty:

- Národní plán pomoci zdravotně postiženým občanům. Plán akcí na období II. pololetí 1992 – 1994, 50 stran, schválen usnesením vlády ČR č. 466 ze dne 29. června 1992.
- Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení, 30 stran, schválen usnesením vlády ČR č. 493 ze dne 8. září 1993.
- Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením. 41 stran, schválen usnesením vlády ČR č. 256 ze dne 14. dubna 1998.

V současnosti (2005) je připravován Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením jeho projednání ve vládě ČR se očekává v červnu 2005.

Participace občanů se zdravotním postižením

Rozumí se jí míra a úroveň podílu organizací zdravotně postižených na správě veřejných záležitostí. Primárně oblastí, které se dotýkají jich samotných. Základní mezinárodní deklarace řadí požadavek participace na jeden z prvních míst. Vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením je mimořádně složitým společenským procesem. Tento fakt je mimo jiné důsledkem obtížné pochopitelnosti skutečných důsledků specifické situace lidí se zdravotním postižením ze strany majoritní společnosti.

Program Mobility pro všechny

Přijala vláda ČR dne 14. července 2004 svým usnesením č. 706. Plán má umožnit realizaci komplexních bezbariérových tras v obcích a dopravní infrastruktury. Bezbariérovost infrastruktury a dopravních řetězců je důležitým faktorem kvality života a hraje klíčovou úlohu pro volbu místa bydliště a pracoviště obyvatelstva. Přístupná dopravní infrastruktura je hlavní podmínkou pro zapojení osob se sníženou schopností pohybu a orientace do aktivního života a zvýšení jejich ekonomických aktivit. Dostupnost dopravy v obcích i mimo ně je pro osoby se sníženou schopností pohybu a orientace nedostatečná. Vzhledem k současnému trendu vedoucímu k omezování dopravních spojů a místy až k útlumu veřejné autobusové a železniční dopravy dostává se tato skupina obyvatelstva do vážných problémů. Osoby se sníženou schopností pohybu a orientace tuto možnost většinou nemají a dochází tak k jejich vyčleňování ze společnosti.

Směrnice EU o zákazu diskriminace

Plným názvem Směrnice provádějící zásadu rovného zacházení se zdravotně postiženými, dokument, jenž je v současné době ve stádiu projednávání. Konstatuje, že zásada rovné příležitosti pro všechny, včetně zdravotně postižených, představuje vysoce niternou hodnotu sdílenou všemi členskými státy. Potvrzuje, že diskriminace založená na zdravotním postižení má nepříznivý dopad na lidi trpící v současnosti zdravotním postižením, na lidi zdravotně postižené v minulosti i na lidi, které může zdravotní postižení potkat v budoucnu. Působnost směrnice je navržena pro všechny osoby jak ve veřejném, tak v soukromém sektoru, včetně státních orgánů, a to ve věcech:

- a. sociální ochrany, včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče;
- b. sociálního zvýhodnění;
- c. výchovy a vzdělávání;

d. přístupu ke službám, zboží a informacím a jejich poskytování tak, jak jsou k dispozici veřejnosti; uvedený přístup se týká i dopravy a přepravy, dopravní infrastruktury, staveb, bankovníctví, pojišťovnictví a bydlení.

Socializace

Proces, kterým se člověk začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem.

Sociální past

Pojem teorie sociální práce má praktické dopady na provádění sociálního zabezpečení i na kvalitu života řady občanů nacházejících se v pásmu sociální potřeby. Nepřímo se týká i občanů se zdravotním postižením. O sociální pasti hovoříme v závislosti na nastavení parametrů sociálního systému (dávek a služeb), kdy za jistých okolností je pro daného občana či skupinu občanů výhodnější pobyt v tzv. sociální síti než jejich ochota realizovat svůj pracovní potenciál na trhu práce (viz sociální dávky pro vícečetné rodiny).

Specifické komunikační systémy osob se zdravotním postižením

Komunikační systémy umožňující dorozumívání mezi lidmi se zdravotním postižením navzájem a dorozumívání s lidmi bez zdravotního postižení na základě využití jejich schopností daných limitem postižení včetně využití kompenzačních mechanismů a pomůcek. Např. Braillovo písmo, zvětšený černotisk, tyflografika – reliéfní grafická zobrazení, znakový jazyk, odezírání, Lormova abeceda, daktylotika – prstová abeceda, alternativní komunikace ad.

Specifické komunikační techniky s lidmi se zdravotním postižením

Způsoby, jak dosáhnout srozumitelné, účelné a efektivní komunikace mezi lidmi se zdravotním postižením navzájem a lidí bez zdravotního postižení s cílem vzájemného dorozumění. Např. jaké zásady má dodržovat slyšící člověk v kontaktu s neslyšícím pro kvalitní umožnění odezírání řeči, jaká je účelná forma sdělnosti informací u popisu konkrétní situace nevidomému člověku apod. Specifické komunikační techniky obsahují rovněž zásady bezpečného kontaktu s některými skupinami osob se zdravotním postižením, např. zásady bezpečného průvodcovství s nevidomými, zajištění bezpečnosti v kontaktu s lidmi na ortopedickém vozíku při potřebě manipulace s vozíkem apod.

Střednědobá koncepce

Plným názvem „Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením“ byla schválena vládou České republiky dne 16. června 2004 (usnesení č. 605) jako oficiální dokument upravující cíle a záměry státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením do roku 2009. Jedná se o první obdobný materiál přijatý v historii České republiky.

Vyrovňávání příležitostí

Dlouhodobý proces vytváření podmínek, úpravy a přizpůsobení celé řady společenských systémů a institutů. Cílem je dosáhnout rovných podmínek účasti a působení ve společenském životě i pro občany se zdravotním postižením. Jedná se o složitý proces zahrnující změny struktury společnosti, legislativní úpravy, technické a organizační změny, ale i změny sociálně psychologických mechanismů ovlivňujících veřejné mínění.

Vzdělávání pracovníků veřejné správy a zdravotní postižení

Systematické vzdělávání pracovníků veřejné správy, jehož cílem je zvýšení efektivity správního řízení a jednání mimo správní řízení ve věcech dotýkajících se občanů se zdravotním postižením, vytvoření informovaného prostředí pro pracovníky veřejné správy v oblasti prevence porušování lidských práv, prevence diskriminace, dodržování rovného přístupu ke všem fyzickým osobám a posílení důstojnosti občanů se zdravotním postižením.

Zákaz diskriminace zaměstnanců

Pracovní právní předpisy zakazují diskriminaci zaměstnanců z důvodů rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, členství nebo činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích, národnosti, zdravotního stavu, věku, manželského a rodinného stavu. Zaměstnanec má v případě diskriminačního jednání zaměstnavatele možnost obrany. Byla-li ve značné míře snížena důstojnost zaměstnance nebo jeho vážnost na pracovišti, má právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Zdravotní postižení

Rozumíme jím ve shodě se Standardními pravidly OSN existenci orgánové nebo funkční vady, které přinášejí velké množství různých funkčních omezení a vyskytují se v každé populaci ve všech zemích světa. Lidé mohou být postiženi fyzickou, mentální nebo smyslovou vadou, zdravotním stavem nebo duševním onemocněním a jejich kombinacemi.